

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постол А.А., к.е.н., докторант

Херсонський державний аграрний університет

Виявлено проблеми та особливості функціонування малих сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання. Визначено рівень нормативно-законодавчого забезпечення вирішення вказаних проблем. Здійснено класифікацію форм державної підтримки. Подальшого розвитку набули її методи та напрями.

Ключові слова: малі сільськогосподарські підприємства, функціонування, проблеми, державна підтримка, форми, методи, напрями, зарубіжний досвід, нормативно-законодавче забезпечення, регулювання, розвиток.

Постановка проблеми. Розвиток малого аграрного підприємництва є одним із головних чинників швидкого і ефективного інтегрування України до міжнародної економічної спільноти. Функціонування ринкової моделі економіки неможливе без малого підприємництва, яке виконує низку першочергових завдань, необхідних для життя людей. Прийняття України до Світової організації торгівлі (СОТ), сприятливі кліматичні умови, родючі землі і працездатність населення є головними передумови для забезпечення населення не лише України, але й світу продуктами харчування. Реалізувати потужний потенціал аграрного комплексу малі підприємства зможуть лише при активній державній підтримці. Високу ефективність від державного регулювання малих господарюючих суб'єктів можна отримати при залученні міжнародного досвіду і підтримки, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення ефективної державної підтримки малих сільськогосподарських підприємств постійно перебувають в центрі уваги вітчизняних вчених, таких як Антонов А.В., Горлачук В.В., Жаліло Я.А., Кузняк Б.Я., Кузьменко О.Б., Лупенко Ю.О., Макаренко Ю.П., Мармуль Л.О., Месель-Веселяк В.Я., Мозгова М.В., Сахаров О.В., Семенчук І.М., Собкевич О.В., Юрченко А.С, і ін. Проте форми і методи державної підтримки цих суб'єктів аграрного господарювання в умовах розвитку євроінтеграційних процесів, збільшення конкуренції на внутрішньому аграрному ринку потребують постійного розвитку та удосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення форм, методів та напрямів державної підтримки малих сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні розвитку більшості сільськогосподарських підприємств перешкоджає ціла низка проблем, зокрема [3, с. 68]:

- недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення, оскільки через відсутність значних комерційних кредитів та низький рівень інвестицій-

ної привабливості галузі інвестиційні ресурси сільськогосподарських підприємств на 70 % формуються за рахунок власних коштів, переважну частину яких складають амортизаційні відрахування;

- нераціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, адже з кожним роком спостерігається зниження родючості земель унаслідок недостатніх природоохоронних та агротехнічних заходів у землекористуванні, зменшення вмісту гумусу і поживних речовин у ґрунті, посилення ерозійних процесів, розширення площі кислих та засолених ґрунтів. А внаслідок розпаювання земель порушилися сівозміни та ґрунтозахисні системи землеробства, що призвело до зниження рівня продуктивності ґрунтів;

- зниження забезпеченості сільськогосподарською технікою та критична зношеність основних виробничих фондів, зокрема за останні п'ять років кількість техніки скоротилася майже вдвічі тощо.

Однією з важливих проблем розвитку малих сільськогосподарських підприємств є недостатньо ефективна державна політика щодо створення умов формування їх кооперативних та інших некомерційних об'єднань у сфері виробництва та збуту сільськогосподарської продукції [8]. Незважаючи на те, що на законодавчому рівні прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на забезпечення розвитку системи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, таких як закони України “Про кооперацію” [9], “Про сільськогосподарську кооперацію” [10], “Про споживчу кооперацію” [11], “Про кредитні спілки” [12], Постанова КМУ “Про заходи щодо активізації роботи з розвитку тваринництва” [13] і ін., потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні, на думку фахівців [4], залишається нереалізованим. За їх дослідженням, кількість сільськогосподарських кооперативів останніми роками (2010-2015pp.) навіть знижується, а їх структура є незадовільною.

Причина такого становища полягає у низькому рівні державної підтримки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації; подвійному оподаткуванні обслуговуючих кооперативів; низькому рівні професійних знань управлінського персоналу обслуговуючого кооперативу щодо цілей і мети його створення, особливостей оподаткування та господарської діяльності об'єднання; нерозвиненість споживчої кооперації, відсутність її підтримки з боку Центральної спілки споживчих товариств України, нерозвиненість кредитної кооперації і ін.

Досліджуючи опосередковані форми державної підтримки сільськогосподарських підприємств, потрібно підкреслити важливість державного стимулювання науково-дослідної діяльності у сфері новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції та землекористування, яке полягає у спрямуванні бюджетних асигнувань на наукові дослідження за цими напрямками. Розкриття у наукових дослідженнях функціональних законів ринкової економіки, механізмів узгодження інтересів держави та сільськогосподарських товаровиробників, розробка рекомендацій з підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, конкурентоздатності їх продукції, нарощування експортного потенціалу та міжнародного іміджу

сільськогосподарського виробництва, сприятиме вдосконаленню та успішній реалізації заходів його державного регулювання.

Аналізуючи існуючі форми підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств, то їх можна об'єднати у три групи: непрямі, прямі та опосередковані. До непрямих відносяться проведення державних інтервенцій сільськогосподарської продукції, встановлення внутрішніх цін та митних тарифів в інтересах вітчизняних товаровиробників ін. Прямими є надання субсидій, кредитів та компенсацій частини витрат на страхування урожаю. До опосередкованих належать списання та реструктуризація заборгованості зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів усіх рівнів, встановлення спеціального режиму оподаткування, розробка державних цільових програм розвитку сільськогосподарського виробництва, державне стимулювання науково-дослідної діяльності у цій сфері і ін.

Успішний розвиток сільськогосподарського виробництва досягається завдяки гармонійному поєднанню адміністративних та економічних методів підтримки сільськогосподарських підприємств. Об'єктивна необхідність адміністративного регулювання сільськогосподарського виробництва зумовлена еволюцією ринкових відносин, поширенням глобалізаційних процесів у країні та світі, які характеризуються посиленням конкуренції, розвитком монополізму та погіршенням навколишнього середовища.

Створення ефективної державної системи підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств має відбуватися шляхом формування пакета законодавчих актів і нормативних документів регулятивного характеру, які доповнюють і розвивають попередньо ухвалений закон чи інший нормативний документ. Крім того, повинен бути досягнутий певний компроміс між органами виконавчої та законодавчої влади, органами прокурорського нагляду та судочинства, суспільства у цілому. Регуляторні акти, що ухвалюються органами управління, повинні кореспондентуватись із загальними нормами законів, основними принципами, закріпленими у законодавстві, оскільки не може функціонувати нормативний акт, що суперечить закону або не відповідає йому.

За наявності досконалої законодавчої бази щодо підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств, конкуренція набуває нової якості і перетворюються на ефективний регулятор ринку сільськогосподарської продукції [1]. Формування відкритого ринкового середовища відбувається на основі впровадження новітніх технологій виробництва продукції, підвищенням її якісних характеристик, раціонального використання всіх наявних ресурсів. У результаті забезпечується збільшення обсягів реалізації продукції, підвищується її конкурентоздатність, що є джерелом податкових надходжень до державного бюджету.

Впровадження зарубіжного досвіду щодо державної підтримки сільськогосподарських підприємств необхідно для стабілізації галузі сільськогосподарського виробництва. Це надає можливості впроваджувати найкращі технології, захищати товаровиробника на внутрішньому ринку, стимулювати

експорт сільськогосподарської продукції, забезпечувати розвиток виробничої інфраструктури та ін.

В економічно розвинутих країнах сільськогосподарське виробництво забезпечується комплексом законодавчо та організаційно визначених довгострокових бюджетних заходів з боку держави. Так, досвід країн Європейського Союзу (ЄС), Канади, США свідчить, що основними важелями фінансової державної підтримки є: регулювання цін на сільськогосподарську продукцію для забезпечення сільських товаровиробників ефективними умовами господарювання, податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств, кредитна підтримка через механізм здешевлення відсотків і відстрочення платежів основної суми заборгованості, економічна підтримка сільськогосподарських підприємств, що потрапили в несприятливі природно-кліматичні умови, державне фінансування найважливіших програм розвитку аграрного сектора [2, с. 137].

Кожна країна розробляє власні підходи до аграрної політики, має певну систему державної підтримки, враховуючи особливості і традиції, що склалися століттями та відображають специфіку країни, її територій, економічні й соціальні умови різних регіонів, традиції народів, поєднання норм суспільного життя і менталітету.

Розвинені країни приділяють велику увагу підтримці міжгалузевого балансу, захисту і регулюванню сфер економіки, які найбільш чутливі до соціально-економічної депресії. Особливу підтримку отримує сільське господарство, державні витрати на фінансування якого кожний рік постійно зростають і займають значну витратну статтю в бюджеті багатьох держав. Сільськогосподарським підприємствам надано пільгове кредитування, введено податкові пільги та протекціоністські тарифи, виробництво відкрито для зарубіжних інвестицій. Велика увага приділяється централізованій підтримці науково-технічних засад раціонального ведення сільськогосподарського виробництва, яка є невід'ємною ланкою аграрної політики розвинених країн [3].

Висновки. Система державної підтримки малих сільськогосподарських підприємств має складатися з таких важливих елементів – її напрямів, форм та методів. Напрями, за якими здійснюється державна підтримка сільськогосподарських підприємств, визначені в законі України “Про державну підтримку сільськогосподарських підприємств”. Зважаючи на велику кількість різноманітних форм державного регулювання для сільськогосподарських підприємств доцільно виділити три основні форми – непрямі, прямі та опосередковані. Методи державної підтримки сільськогосподарських підприємств складаються з двох груп – адміністративних та економічних методів. Проте основою такого поділу має бути чітке визначення та розмежування функцій і ролі державної влади та ринкового механізму у цій системі.

В основі конкурентоспроможності малих сільськогосподарських підприємств є створення законодавчої бази, орієнтованої на підтримку їх розвитку, розвиненої системи аграрних, фондкових та товарних бірж, банків та

страхових компаній, за допомогою яких створюються передумови ефективного виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції.

Список використаних джерел:

1. Антонов А.В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій / А.В. Антонов // Електронне наукове фахове видання “Державне управління: удосконалення та розвиток”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=440>.

2. Кузняк Б.Я. Світовий досвід підтримки сільського господарства і українські реалії / Б.Я. Кузняк // Економіка і регіон № 1 (24) – ПолтНТУ: 2010. – С. 135-140.

3. Горлачук В.В. Організаційно-економічний аспект управління сільськогосподарським землекористуванням [монографія] / Горлачук В.В., Семенчук І.М., Мозгова М.В.; за ред. В.В. Горлачука. – Миколаїв: Іліон, 2012. – 180 с.

4. Собкевич О.В. Щодо розбудови механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. Аналітична записка / О.В.Собкевич, В.М.Русан, А.Д.Юрченко // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/910/>.

5. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналіт. доп. / за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 104 с.

6. Сахаров О.В. Удосконалення системи державного регулювання та підтримки аграрного виробництва в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Олександр Володимирович Сахаров. – Київ: Академія муніципального управління. – 2011. – 194 с.

7. Плаксієнко В.Я. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах: [підручник] / Плаксієнко В.Я., Мармуль Л.О., Маренич Т.Г. [та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 448 с.

8. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1390 від 28.12.2011р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.

9. Про кооперацію. Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV (редакція від 01.01.2013 р. на підставі офіційного документу № 5410-17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.

10. Про сільськогосподарську кооперацію. Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР (редакція від 01.01.2013 р. на підставі офіційного документу № 5495-17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>.

11. Про споживчу кооперацію. Закон України від 10.04.1992 № 2265-XII (редакція від 09.12.2012 р. на підставі офіційного документу № 5462-17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>.

12. Про кредитні спілки. Закон України від 20.12.2001р. № 2908-III (редакція від 06.12.2012 р. на підставі офіційного документу № 5492-17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.

13. Про заходи щодо активізації роботи з розвитку тваринництва. Постанова КМУ від 20.08.2008 р. № 729. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/729-2008-%D0%BF>.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.